

Marija Jamar-Legat

Ljubljana

OB DELOVNEM JUBILEJU KRISTINE BRENKOVE

Petdeset let je preteklo, kar je izšla prva pravljica pisateljice Kristine Brenkove.¹ Poklicu mladinske pisateljice je ostala Kristina Brenkova zvesta do danes.

Pisateljica se je rodila v Horjulu in otroštvo preživela v kmetskem svetu, pretkanem s pradavnimi izročili in povezanem z zemljo. Učiteljišče je obiskovala v Mariboru in v Ljubljani, diplomirala je iz pedagoške skupine na filozofski fakulteti v Ljubljani in tam tudi doktorirala. Okupacijo je dočakala v Ljubljani, vključila se je v osvobodilno gibanje, postala kurirka Prežihovega Voranca in kasneje ilegalka OF do konca vojne. Po osvoboditvi je vodila mladinsko gledališče, bila je urednica v kulturni redakciji Slovenskega poročevalca, od 1949 do upokojitve 1973 pa urednica številnih zbirk Mladinske knjige. Čeprav pisateljica ni več aktivno zaposlena, je ohranila zvezo z življenjem in mladino. Vabijo jo na šole, kjer mladina prebira njene knjige.

Delo Kristine Brenkove je bogato, uveljavila se je kot literarna ustvarjalca, prevajalka in urednica literarnih zbirk. Iz številnih proznih del odseva pisateljico življenje, pretkano s spomini na pradavna izročila, na dom in mladost, posebno pa s spomini na leta okupacije in na boj za osvoboditev.

O prvem otroštvu govori v delu *Prva domovina*.² Ob srečanju z ljudmi, ki so ji bili blizu, s kraji in predmeti se spominja prvih let življenja. Njen svet je svojstven, prepreden s skrivnostmi, podoben pravljici. V njem so stoletni običaji, ki so prehajali od babic in prababic na otroke, pa tudi stoletni zasidrani red in varnost, kajti vse življenje na kmetih je bilo podrejeno nenapisanim zakonom. V deklici Kristini raste želja po svetu. Ko pa se znajde v mestnih šolah, hrepeni po domu, po prvi domovini.

V knjigo *Prva domovina* sta vključeni besedili *Kruhek* in *Košček sira*, ki sta 1968 in 1971 izšli kot slikanici.

Prav tako sta z osebnim življenjem pisateljice tesno povezani knjigi *Golobje*, *sidro in vodnjak* in *Dnevna poročila*. Dogajanje sega v prva leta po vojni. V prvi knjigi spremljamo rast pisateljice sina Andreja ter naporno živ-

¹ Deklica z vresja. Vrtec 1932/33.

² Bibliografija knjižnih izdaj, uprizoritev in prevodov do leta 1980 je bila objavljena v reviji *Otrok in knjiga* 1981 št. 12 str. 67–69 — Danijela Sedej: *Gradivo za leksikon sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev*, 2. del. (Prim. tudi *Bibliografija mladinskih del Kristine Brenkove, Branke Jurca in Ele Peroci* (sestavila Darja Kramberger), *Otrok in knjiga* 1972 št. 1 str. 107–108).

V opombah navajamo samo dela, ki niso zajeta v bibliografiji Danijeje Sedej.

ljenje sodobne matere, ki ob službi skrbi za dom in otroka. Pisateljica vnaša v svet sodobnega otroka pravljične elemente, ki rastejo iz drobnih vsakdanjih predmetov. Iz globokega razumevanja in povezanosti med materjo in sinom razberemo resnice, mimo katerih odrasli ljudje hodimo z zaprtimi očmi. V delu *Dnevna poročila* je pisateljica ohranila spomine na Andrejeva šolarska leta in na Bratčevo otroštvo. Spoznavamo življenje in utrip sodobne mestne družine, ki je kljub materini zaposlenosti lep in svetel. Pisateljica zarisuje podobo današnjega mestnega otroka, ki najde zdrave poglede na svet na deželi pri dedu in babici ter išče lepoto v naravi. Dragocena je pisateljčina vera v človeka, ki jo prenaša na svoja otroka in na vse ljudi.

Dopolnjeni izbor iz obeh knjig je izšel v delu *Osma dežela*. Tudi v zgodbi *Miško s planine*³ in v slikanici *Babica v cirkusu* je nanizala drobna doživetja iz otroškega življenja.

Posebno doživeto nam pisateljica prikazuje okupirano Ljubljano in delo Osvobodilne fronte. V delu *Kruh upanja*⁴ pripoveduje o Prežihovem Vorancu, o njihuj skupnih ilegalnih poteh po okupirani Ljubljani in srečanjih z njim po vojni. V knjigi *Ko si bil majhen...* pripoveduje otroku, kako je rasel med vojno.

Pripovedi *Dolga pot*, *Dobri sovražnikov pes* in *Partizanka Katarina*⁵ so presretnje, a prisrčne podobe iz vojne, pa naj bo to zgodba o ranjenem partizanu, ki ga skritega v vozu peljejo v vas, ali o drobnem dečku kurirju, ki z ljubeznijo in zaupanjem pridobi divjega nemškega volčjaka, ali o ranjeni partizanki Katarini, ki pri partizanski babici v vasi spozna vrsto dobrih preprostih ljudi, po vojni pa se zdravnica Katarina v pusti vaški dvorani,⁶ kjer ji podeli odlikovanje, spominja nekdanjega partizanskega življenja in pričakovanja vsega dobrega. Ob spominih na tista leta in ob razgovoru z vaščani, začuti, da je eno z ljudmi v dvorani in da čutijo podobno kot ona.

Kristina Brenkova je prva med slovenskimi pisatelji v pripovedi o osvobodilnem gibanju vnesla neko novo senzibilnost, novo ustvarjalno občutljivost.

Iz pravljičnega sveta, ki ga je Kristina Brenkova upodobila sicer predvsem v dramskih delih za otroke, sta dve zgodbi: *Deklica Delfina in lisica Zvitorepka ter Srebrna račka — zlata račka*.

Pisateljica je vnesla novost v pravljico za otroke, poklicala je v pripoved — z varčnimi in izbranimi besedami — podzavestni svet današnjega slovenskega otroka, v katerem žive neuničljive podobe iz preteklosti ter se prepletajo z današnjim življenjskim utripom.

Po vojni so bile stare pravljične igrice za otroke preživete, otroci so si želeli novih junakov, novo vsebino, ki naj bi bila napisana in uprizorjena po njihovih predstavah o svetu in iz njihovega pravljičnega sveta.

Kristina Brenkova je segla po ljudski snovi, ki je bila blizu doživanju našega otroka, vnesla je vanjo dih sodobnosti in fantazijski svet današnjega otroka. Tako so nastale igre iz pravljičnega in otroškega življenja. V njih nastopajo današnji otroci s svojimi čisto posebnimi zakoni brez meje med realnostjo in fantazijo.

Igra *Mačeha in pastorka* in Igra o bogatinu in zdravilnem kamnu tvorita celoto, čeprav je vsaka zase zaokrožen odrski prikaz.

³ *Miško s planine*. Pionirski list 1963/64.

⁴ *Kruh upanja*. Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.

⁵ *Partizanka Katarina*. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Partizanska knjiga 1981.

⁶ *Bolničarka*. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Partizanska knjiga 1982.

Igra *Najlepša roža* je dramatična prireditev korejske pravljice o požrtvovalni otroški ljubezni. Pravljični svet korejske zgodbe, pretkan s prefinjenim humorjem, pripoveduje o žrtvi deklice Sim-čen, ki pozabi nase in svoje življenje žrtvuje za slepega očeta, nakar se spremeni v najlepšo rožo — prisposodbo žrtve in duhovne veličine. Pravljična igra *Modra vrtnica za princesko* je humorna groteska na vladarje in njihovo brezplodno delo, hkrati pa lirična hvalnica preprostemu življenju in naravi. Pristrčni komični prizori igro posebej približujejo otrokom.

Čisto poseben svet je v pravljici igri *Čarobna paličica*, kamor popelje deklica Polonica partizanske sirote. Pred nami se odpirajo rane, ki jih je otrokom prizadela druga svetovna vojna, ublaži jih lahko le toplina in ljubezen dobrih ljudi. Iz realnega življenja je pisateljica nanizala tudi igrske prizore v knjižici *Novoletno darilo*, v odrski črtici *Azil* in v odrski priredbi *Živa pisma*. Simbolična igra v verzih *Dvanajst mesecev* je hvalnica naravi, zemlji in soncu.

Igre Kristine Brenkove so uprizarjali naši in tuji odri, prav tako naša in tuja televizija.

Za kulturno vzgojo so pomembni članki in eseji Kristine Brenkove, ki govorijo o likovni umetnosti, gledališču, filmu in naših literarnih ustvarjalcih. Že v obdobju med obema vojnama je mladinski list *Naš rod* zbiral okrog sebe najnaprednejše slovenske kulturne delavce. Načrtno so vzgajali mladino v naprednem socialno usmerjenem duhu. Kristina Brenkova je tu opravila pomembno nalogo. Mlade bralce je seznanjala s sodobnimi likovnimi umetniki.⁷ Po vojni je na podoben način analizirala filmsko, odrsko in plesno umetnost in jo približala mladini.⁸

Pomembni za našo literarno zgodovino pa sta razprava o Franu Milčinskem⁹ in pripoved o Prežihovem Vorancu.¹⁰ V razpravi o Franu Milčinskem je poiskala vire in vzgibe za pisateljevo delo z mladino v njegovem poklicnem delu, ko je kot mladinski sodnik reševal žgoče socialne rane svojega časa. V spominih na Prežihovega Voranca pa je ohranila utrinke iz življenja velikega pisatelja, čigar kurirka je bila prvi dve leti vojne. Spoznala ga ni le kot borca, ampak predvsem kot človeka, ki je dojemal lepote narave in iskal smisel življenja v resnici, dobroti in lepoti.

Slovenski otroci so v prvih letih po vojni pogrešali pravljice in dela za mladino iz svetovnih literatur. Kristina Brenkova je prevedla več znanih mladinskih avtorjev, prvič na Slovenskem smo dobili znamenite knjige o Bambiju, Piki Nogavički, o Bratcu in Kljukcu in še vrsto drugih, pripravila je več izborov svetovnih pravljic, ki jih je deloma prevedla, deloma priredila za mlade bralce.¹¹

⁷ *Na obisku pri Božidarju Jakcu*, Naš rod 1940/41; *Na obisku pri Franu Tratniku*, Naš rod 1940/41; *Na razstavi bratov Vidmarjev*, Naš rod 1940/41; *Pri Tonetu Kralju*, Naš rod 1940/41; *Maksim Gaspari*, Naš rod 1940/41; *Razgovor s Francetom Miheličem*, Naš rod 1941/42; *Slikar Omerza*, Naš rod 1941/42; *Slovenski slikar Rihard Jakopič*, Naš rod 1941/42.

⁸ *Nekaj misli o naših filmskih obzornikih*, SPor 1947; *Filmska kronika*, SP 1947; *Poročila o filmih*, NŽ 1952; *Gledališče za mladino med Slovenci*, SP 1945; *Mladinski odri*, P 1945/46; *Nekaj o otrocih in gledališču*, Drama 1945/46; *O mladinskih odrih*, MR 1946; *Mestno lutkovno gledališče v Ljubljani*, LdP 1951; *Prva uprizoritev mladinske igre v slovenskem jeziku v Ljubljani*, Kronika 1955; *Baletni večer: Slovenski plesi*, SP 1946 in drugo.

⁹ *Fran Milčinski — vzgojnik*. Ljubljana 1939. (Belo modra knjižnica.)

¹⁰ *Prežihov Voranc v letih ilegale*. V: Ljubljana v ilegali. II. 1961. Str. 382—83.

¹¹ *Pravljice s celega sveta*. Ljubljana, Prešernova družba 1966. — *Pastirica Drobčinica*. Izbor ljudskih pravljic. Ljubljana, Mladinska knjiga 1965. — *Pravljice s podo-*

Iz slovenske ljudske zakladnice je za otroke izbrala in uredila pravljice, ljudske pripovedi in ljudske pesmi.¹² Njene izbore slovenskih pravljič so prevedli tudi v tuje jezike. Slovensko mladinsko književnost je obogatila še z različnimi drugimi knjigami, v katerih je zbrala in uredila dela drugih avtorjev.¹³

Kot urednica Mladinske knjige, prve slovenske založbe za mladino, leta 1945 je bila med njenimi soustanovitelji, je uredila nešteto knjig v zbirkah Cebelica, Cicibanova knjižnica, Mladi oder, Lutkovni oder, Zlata ptica. Oskrbela je ogromne naklade knjig za otroke, flanelograme, izrezanke, kartonske slikanice za predšolske otroke in velike slikanice. Okrog 350 slikanic iz njenega uredništva so prevedli v evropske jezike.

Dvoje misli, ki sta jih povedala v različnih časih in vsak zase sredi svojega sveta dva velika pesnika, Beograščanka Desanka Maksimović¹⁴ in slovenski pesnik Cene Vipotnik,¹⁵ najbolje prikazujeta delo in pomen Kristine Brenkove.

»Kristina Brenkova samo z nasmehom in pogledom opozarja na lepoto, na črte v otroški duševnosti. Zaradi te jasnosti, jedrnatosti in sugestivnosti spominja njena proza na poezijo,« pravi Desanka Maksimović. Cene Vipotnik pa meni: »V načinu, kako vdihne avtorica docela vsakdanjim dogodkom lepoto, celo neko pomenljivost, prežarjeno z nekakšnim otožnim zaupanjem v človeka in življenje in kako neprisiljeno strne v organsko enoto pripoved in etični akcent — je, po mojem mnenju, posebnost in odlika tega pisanja.«

Za obsežno delo in posamezne knjige je Kristina Brenkova prejela nekaj priznanj in odlikovanj.¹⁶ Prav posebno priznanje pa so prevodi njenih del v tuje jezike,¹⁷ saj prenašajo njeno misel in umetniško besedo med druge narode, tako se dopolnjujejo tokovi med nami in svetom, ki jim je Kristina Brenkova s svojim prevajalskim delom na široko odprla vrata v našo deželo.

bami. Mladinska knjiga 1967. — *O premeteni kokoški*. Ljubljana, Borec 1975. — *Mamka Bršljanka*. Pravljice s celega sveta. Mladinska knjiga 1976. (Deteljica.) — *Zlata skledica*. Mladinska knjiga 1979. — *Kdo leti najvišje?* Mladinska knjiga 1981. — *Zlata ribica*. Mladinska knjiga 1980.

V pregledu so upoštevani samo prvi natisi.

¹² *Uspavanke in nagajivke*. 1966. — *Babica pripoveduje...* Slovenske ljudske pravljice. Mladinska knjiga 1967. — *Slovenske ljudske pripovedi*. Mladinska knjiga 1970. (Zlata ptica) — *Pojte, pojte, drobne ptice, preženite vse meglice*. Slovenske ljudske pesmice za otroke. Mladinska knjiga 1971. (Cicibanova knjižnica.) — *Zakaj teče pes za zajcem*. Mladinska knjiga 1981. (Cebelica, 236.)

¹³ *Spomini na otroštvo*. Mladinska knjiga 1977. (Cicibanova knjižnica.)

¹⁴ Poročilo o *Dnevnih poročilih* na Zmajevih dečjih igrah 1965. Ciklostirano gradivo.

¹⁵ Cene Vipotnik na ovitku knjige *Golobje, sidro in vodnjak* 1960.

¹⁶ *Zlata plaketa* za plodno literarno stvaralaštvo za decu Savez omladine Jugoslavije, Beograd 1966. — *Bronasta medalja* za slikanico *Babica* v cirkusu, Internationale Buchkunst Ausstellung Leipzig 1971. — *Levstikova nagrada* za leto 1972 za knjigo *Deklica Delfina* in lisica *Zvitorepka*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1972. — *Plaketa Udruženja izdavača i knjižara Jugoslavije* za značajan doprinos unapređivanju izdavačke delatnosti i položaja knjige, Beograd 1974. — *Priznanje z diplomom in kipec Franceta Bevka*, Mladinska knjiga 1975. — *Spomen plaketa*, Naša djeca, Zagreb 1975. — *Orden zasluge za narod sa srebrnom zvezdom*, dodelio predsednik FNRJ, št. 57, 28. 3. 1963. — *Red zasluge za narod sa srebrnimi žarki*, podelil predsednik SRJ, št. 84, 5. 8. 1972.

¹⁷ Pregled prevodov v *Gradivu za leksikon sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev* (glej op. 2) je treba dopolniti še z naslednjimi: *Bambi za mamu*. Prev. Griгор Vitez. Zagreb 1961. — *Dolg pat*. Prev. Vera Grličkova. 1965. — *Dugi put*. Prev. Andjelka Martić. 1965. — *A hosszú út*. Prev. B. Istvan. 1965. — *Dugi put*. Prev. G. Ernjaković. 1965. (V cirilici.) — *A Delfines Kislány és a ravaszadi róka*. Budapest 1982.

Zusammenfassung

Die Schriftstellerin und Redakteurin Kristina Brenk hat vor fünfzig Jahren ihr erstes Werk veröffentlicht und damit ihren schöpferischen Weg begonnen. Ihre Prosawerke sprechen von Erinnerungen aus der Kindheit (*Prva domovina*), aus der Okkupation (*Kruh upanja*, *Ko si bil še majhen*, *Dolga pot*, *Dobri sovražnikov pes*, *Partizanka Katarina*), aus ihrem und ihrer Söhne Leben in den ersten Nachkriegsjahren (*Golobje*, *sidro in vodnjak*, *Dnevna poročila*, *Osmo dežela*).

In den Märchen hat sie das Unterbewusstseinsleben des heutigen Kindes entdeckt (*Dekla Delfina in lisica Zvitorepka*, *Zlata račka* — *srebrna račka*). In den Märchenschauspielen griff sie nach Volksstoffen, in die sie die Phantasiewelt des heutigen Kindes eintrug (*Igra o mačehi in pastorki*, *Najlepša roža*, *Modra vrtnica za princesko*, *Čarobna paličica*). Eine ganze Reihe der Werke von Kristina Brenk wurden in fremde Sprachen übersetzt. Sie selbst hat mehrere bekannte Jugendschriftsteller übersetzt und eine Reihe von slowenischen und in der Welt bekannten Märchenauslesen vorbereitet. Als Redakteurin von Sammlungen (Čebelica, Cicibanova knjižnica, Mladi oder, Lutkovni oder, Zlata ptica), die der Verlag Mladinska knjiga herausgegeben hat, bereicherte sie das Bücherangebot für slowenische Kinder.